

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

PROBLEMS OF REGIONAL
DEVELOPMENT AND DECENTRALIZATION

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.023>

УДК 330.3352/354:332.145:330.837

JEL: O20, R58

І.З. СТОРОНЯНСЬКА, д-р екон. наук, проф.,
заступниця директора з наукової роботи
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»
вул. Козельницька, 4, 79026, Львів, Україна
e-mail: istoron@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0237-1409>

І.Р. ЗАЛУЦЬКИЙ, канд. екон. наук, доц.,
старший науковий співробітник відділу просторового розвитку
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»
вул. Козельницька, 4, 79026, Львів, Україна
e-mail: zalutskij.ivan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3652-1145>

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗАСАД РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Розкрито ретроспективу і особливості формування регіональної політики в Україні з позиції урахування сучасних викликів просторового розвитку, адекватної імплементації документів Ради Європи і Європейського Союзу, входження України до Європейського планувального простору. Окреслено підходи щодо вдосконалення державної регіональної політики в контексті системного законодавчого забезпечення створення і функціонування взаємопов'язаної системи планування функціонально-просторового розвитку держави, регіонів і територіальних громад.

Ключові слова: просторовий розвиток; виклики просторового розвитку; детермінація засад державної регіональної політики.

Ц и т у в а н н я: Сторонянська І.З., Залуцький І.Р. Детермінація засад регіональної політики в контексті сучасних викликів просторового розвитку в Україні. *Економіка України*. 2023. № 10. С. 23—43. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.023>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

В останні роки переваги процесу децентралізації надали імпульсу вдосконаленню регіональної політики в Україні, яка в сучасних умовах фокусується на дієвому забезпеченні просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної згуртованості України. Ураховуючи європейський вектор розвитку України, формування і реалізацію цієї політики необхідно здійснювати на підставі правил і кращої практики Європейського Союзу, що постає реальним викликом у сфері сталого просторового розвитку. Прикметно, що важливість регіональної політики виокремлено, власне, у Договорі про функціонування Європейського Союзу¹, де п'ять статей (ст. 174—178) присвячено зміцненню економічної, соціальної і територіальної згуртованості. Крім того, невідворотність реалізації Цілей сталого розвитку України до 2030 р.² і досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. актуалізують питання прийняття і регулювання на законодавчому рівні єдності підходів до просторового й економічного планування у сфері регіонального розвитку, формування взаємопов'язаної системи планування функціонально-просторового розвитку держави.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021—2027 роки³ задекларовано намір забезпечити: реальний зв'язок стратегій і програм соціально-економічного розвитку з документацією щодо просторового планування, обов'язкове врахування вимог містобудівної документації (Генеральної схеми планування території України, схем планування території на регіональному рівні, генеральних планів населених пунктів) під час здійснення державних інвестиційних програм і заходів; перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій.

Однак відсутність в Україні досконалої системи нормативно-правових актів, які б реально регламентували науково обґрунтоване функціонування відповідного інституційного середовища сталого просторового розвитку, перманентна інертність і фрагментарність його формування залишаються істотною перешкодою для ефективної координації та інтеграції різних політик у сфері регіонального розвитку, а також вирішення сучасних проблем забезпечення економічного зростання в умовах обмеженості, виснаження природних ресурсів, що посилюються внаслідок триваючої збройної агресії РФ.

---

¹ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Document 12012E/TXT. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 20.04.2023).

² Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

³ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 05.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

Проблеми сталого просторового розвитку широко досліджено в працях таких вітчизняних науковців, як Ю. Білоконь, Б. Буркинський, В. Геєць, Б. Данилишин, М. Долішній, І. Заблудська, В. Кравців, Л. Руденко, Є. Маруняк, А. Мельник, М. Мельник, О. Топчієв, М. Хвесик, В. Чужиков, А. Чухно та інші. Різні аспекти вдосконалення просторового планування висвітлюють З. Варналій, М. Габрель, О. Голубцов, Н. Павліха, Ю. Палеха, О. Шаблій, Л. Шевчук, С. Шульц, Ю. Рогозян та інші.

Привертає увагу акцент дослідження Л. Руденка, С. Лісовського і Є. Маруняк щодо висвітлення проблеми регіонального розвитку в Україні з точки зору як методологічного забезпечення і передумов формування регіональної політики, так і її відповідності сучасним європейським концептам і практикам планування [1]. Г. Олексюк, С. Куйбіда, Н. Лисяк і Н. Попадинець пропонують методологічний підхід щодо формування Концепції інтегрованого розвитку шляхом побудови концептуально-структурних моделей ендогенного потенціалу громад [2]. О. Снігова обґрунтовує забезпечення інклюзивного розвитку і формування інклюзивного простору з точки зору інтегрального підходу до регіону і в межах державної регіональної політики [3]. На погляд О. Бузуна, формуючи стратегії регіонального розвитку і реалізуючи заходи регіональної політики, слід мати чітко сформульовані цілі розвитку регіонів на кожному ієрархічному рівні регіональної інтеграції, зокрема: регіональна інтеграція всередині регіону, міжрегіональна інтеграція всередині держави і міжрегіональна співпраця на міжнародній арені, особливо в контексті європейської інтеграції України [4, с. 163].

З огляду на інтерактивне позиціонування України як частини Європейського планувального простору істотно актуалізується необхідність у реальному формуванні інституційно-правових засад створення взаємопов'язаної системи планування функціонально-просторового розвитку держави, зокрема, у межах системного оновлення державної регіональної політики, що, однак, потребує окремого вивчення.

Отже, **мета статті** — висвітлити і розвинути засади сучасної державної регіональної політики в контексті нинішніх викликів просторового розвитку в Україні.

Декларацією Соціального саміту Європейського Союзу в Порто⁴ акцентовано на необхідності зміцнювати територіальну і соціальну згуртованість із залученням європейського, національного, регіонального й місцевого рівнів управління, а саме зосереджувати увагу на секторах, групах і територіях з глибокими і тривалими структурними недоліками і проводити швидкі та серйозні трансформації.

Економічні процеси в Україні в сучасних умовах набувають дедалі більшої функціонально-просторової спрямованості, а для суспільства і

---

⁴ Porto Social Summit: all partners commit to 2030 social targets. *European Commission*. 2021. May 7. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&newsId=10004&langId=en> (дата звернення: 08.05.2023).

держави проблема пошуку оптимальної моделі просторової організації життєдіяльності набуває нового змісту. Під просторовою організацією держави розглядають внутрішню структурованість національного простору, що є результатом діяльності соціально-економічних суб'єктів у різних просторових сферах і на різних просторових рівнях. І будь-який перелік сфер буде умовним і неповним, зважаючи на взаємозв'язок і постійне ускладнення форм соціального життя [5, с. 18]. На економічному і соціальному ефекті просторової організації наголошує Н. Корецька, яка формулює це поняття як науково обґрунтовану систему просторового впорядкування взаємопов'язаних виробництв, сфери обслуговування населення і виробничої, ринкової й соціальної інфраструктур, що дає значний економічний і соціальний ефект унаслідок їх раціонального поєднання і концентрації [6, с. 16].

Удосконалення просторової організації будь-якого регіону потребує обґрунтованих, цілеспрямованих, закономірних змін саме в контексті оптимізації функціонування такого регіону як певної унікальної просторової системи, що апіорі фокусує просторовий аспект збалансованого регіонального розвитку. Забезпечення останнього вперше було визначено метою і предметом нової державної регіональної політики у відповідній Концепції⁵. Державна регіональна політика, проголошена як складова частина національної стратегії соціально-економічного розвитку України, тісно пов'язувалась у просторовому аспекті із здійсненням адміністративної реформи і впорядкуванням адміністративно-територіального устрою то-що. Зокрема, передбачалось:

- удосконалення державного стратегічного регіонального планування, яке б дозволяло точніше й обґрунтованіше визначати основні довгострокові та поточні пріоритети регіонального розвитку на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях;
- здійснення системи заходів з розбудови інфраструктури регіонального розвитку;
- визначення територій, які мають бути зарезервовані для наступного заповідання, рекреаційного використання, розвитку міст та інших населених пунктів, розміщення транспортних, енергетичних, інших інженерних комунікацій, споруд, будівель, містобудівних та інших потреб загальнодержавного і регіонального значення, встановлення режиму використання цих територій;
- визначення типів і режимів розвитку населених пунктів, виділення інвестиційно привабливих територій, розроблення і затвердження для них спеціальних правил забудови;
- розмежування земель державної і комунальної власності;
- укрупнення сільських територіальних громад (ТГ), приведення у відповідність з Конституцією України мережі селищ міського типу, ін-

---

⁵ Про Концепцію державної регіональної політики. Указ Президента України № 341/2001 від 25.05.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text>

ших населених пунктів, відповідних органів місцевого самоврядування, пов'язане з цим упорядкування мережі адміністративно-територіальних одиниць.

Прикметно, що жодної стратегії соціально-економічного розвитку України затверджено не було, тому Концепція державної регіональної політики залишилася виключно декларативним документом, а окремі напрями й загальні вимоги щодо інструментів такої політики лише фрагментарно окреслювались у процесі формування національного законодавства.

Варто згадати, що в контексті імплементації планувально-просторового підходу до збалансування регіонального розвитку важливим поступом було схвалення Верховною Радою України у 1999 р. Концепції сталого розвитку населених пунктів⁶. Уже на той час основними причинами, які перешкоджають забезпеченню збалансованого сталого розвитку населених пунктів, було визнано:

- відсутність науково обґрунтованої, чітко визначеної стратегії сталого розвитку держави, ефективного реформування економіки та її державного регулювання;
- недосконалість законодавчого і нормативного забезпечення формування адекватного умовам ринку фінансового, правового, інформаційно-комунікаційного простору;
- недосконалість правових, організаційних, економічних засад діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб щодо формування повноцінного життєвого середовища.

Проте в Концепції державної регіональної політики необхідність реалізації цього документа залишилася поза увагою. На тлі її очевидних недоліків і потреби у створенні законодавчої основи для реалізації навіть поетапне прийняття Законів України «Про стимулювання розвитку регіонів»⁷, «Про засади державної регіональної політики»⁸ не забезпечило істотних зрушень у сфері регіонального розвитку.

Адміністративно-територіальна реформа 2020 р. зумовила колізію просторово-правового характеру, зокрема, щодо меж об'єднаних районів як адміністративно-територіальних одиниць, а також меж об'єднаних територіальних громад (ОТГ) як об'єктів з неврегульованим адміністративно-територіальним статусом. Так, згідно з ч. 2 ст. 173 Земельного кодексу України⁹, межі району, села, селища, міста, району в місті встанов-

---

⁶ Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів. Постанова Верховної Ради України № 1359-XIV від 24.12.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text>

⁷ Про стимулювання розвитку регіонів. Закон України № 2850-IV від 08.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>

⁸ Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

⁹ Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

люються і змінюються за проектами землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць. Згідно з третім абзацом п. 1 ч. 3 ст. 186 Земельного кодексу України, рішення Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування про встановлення (зміну) меж адміністративно-територіальної одиниці одночасно є рішенням про затвердження проєктів землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальної одиниці. Слід урахувати, що на час адміністративно-територіальної трансформації відповідно до ч. 3 ст. 46 Закону України «Про землеустрій»¹⁰ проєкт землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць повинен включати: пояснювальну записку; завдання на виконання робіт; рішення про розроблення проєкту землеустрою щодо встановлення або зміни меж адміністративно-територіальних одиниць; посвідчені в установленому порядку копії генерального плану населеного пункту, рішень про його затвердження (у разі зміни меж населеного пункту); вкопіювання із схеми землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання й охорони земель адміністративно-територіальної одиниці (утворення), а в разі її відсутності — вкопіювання з проєкту формування територій сільських, селищних рад; вкопіювання з кадастрових карт (планів) з відображенням існуючих (за їх наявності) і проєктних меж адміністративно-територіальної одиниці; експлікація земель у існуючих (за їх наявності) й проєктних межах адміністративно-територіальної одиниці; опис меж адміністративно-територіальних одиниць; матеріали погодження проєкту; матеріали виносу меж адміністративно-територіальних одиниць у натуру (на місцевість) з каталогом координат їх поворотних точок. У свою чергу, згідно з ч. 8 ст. 21 Закону України «Про Державний земельний кадастр»¹¹, відомості про межі адміністративно-територіальних одиниць вносяться до Державного земельного кадастру на підставі проєктів землеустрою щодо встановлення й зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, а відомості про межі територій територіальних громад — до Державного земельного кадастру на підставі проєктів землеустрою щодо встановлення меж територій ТГ.

Однак у процесі поетапного формування об'єднаних територіальних громад, створення об'єднаних адміністративних районів зазначені проєкти землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць не склалися, що є ознакою просторово-правової недосконалості адміністративно-територіальної реформи й породжує нові проблемні ситуації. Жодним актом законодавства держави не визначено подальшу правову долю чинних меж і територій сільських,

---

¹⁰ Про землеустрій. Закон України № 858-IV від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

¹¹ Про Державний земельний кадастр. Закон України № 3613-VI від 07.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>

селищних рад, сформованих і затверджених у процесі проведення загальнодержавної земельної реформи в Україні. Функцію повноцінного обліку земель як основного національного багатства держави і реального активу розвитку громад і регіонів у Державному земельному кадастрі не реалізовано, а статистичний облік земель ліквідовано.

За даними Держгеокадастру, станом на 25 травня 2023 р. до Державного земельного кадастру внесено відомості про межі 10 242 адміністративно-територіальних одиниць, або 35 % їх кількості¹². Тому очевидними є проблеми відсутності актуальних легітимних відомостей у Державному земельному кадастрі, зокрема, про встановлені (змінені) межі адміністративно-територіальних одиниць; ненадання Витягу з Державного земельного кадастру, який має містити каталог координат поворотних точок меж території, експлікацію категорій земель і угідь, хоча можливість його безоплатної видачі в режимі цифрової взаємодії відповідній сільській, селищній, міській, районній, обласній радам обумовлено в Законі України «Про землеустрій» (ст. 46-46¹). За таких обставин виникає ризик стагнації у сфері планування функціонально-просторового розвитку на місцевому рівні, куди зміщується фокус сучасної регіональної політики, зокрема, щодо обов'язкової розробки комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади. Саме з позиції узгодженості функціонально-просторового розвитку території ТГ цей документ імплементовано відповідним Законом України¹³ одночасно як містобудівну документацію на місцевому рівні й документацію із землеустрою, що визначає планувальну організацію, функціональне призначення території, основні принципи і напрями її формування, у тому числі етапність її освоєння, тощо. Відомості ж про об'єкти Державного земельного кадастру є вихідними даними також для розробки комплексного плану просторового розвитку території ТГ. Водночас Прикінцевими положеннями Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (розділ IV) внесено зміни до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», якою визначено, що територіальні громади села, селища, міста, які добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом¹⁴. Проте в національному законодавстві дотепер немає визначеного законом порядку виходу із складу об'єднаної територіальної громади. Крім того, форсування процесу об'єднання територіальних громад призводило до колізійних наслідків, постаючи предметом судових розглядів.

---

¹² Наповненість кадастру. Державна служба України з питань геодезії, картографії і кадастру. URL: <https://land.gov.ua/>

¹³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель. Закон України № 711-IX (із змінами) від 17.06.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>

¹⁴ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України № 280/9750-ВР від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Для прикладу, 31 грудня 2022 р. набрала законної сили Постанова Верховного Суду України¹⁵, що не підлягає оскарженню в справі № 640/14698/20. Верховний Суд України підтвердив попередні рішення судів першої інстанції і апеляції, якими визнано протиправним і скасовано розпорядження Кабінету Міністрів України щодо включення Малехівської територіальної громади Жовківського району Львівської області до Львівської територіальної громади з адміністративним центром у Львові. Однак, незважаючи на легітимність даної Постанови Верховного Суду України, Малехівську територіальну громаду не внесено в чинний Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад (КАТОТТГ)¹⁶, а село Малехів (код КАТОТТГ UA46060250140022433) дотепер значиться в складі Львівської територіальної громади (код КАТОТТГ UA46060250000025047).

Закон України «Про засади державної регіональної політики»¹⁷ жодним чином не окреслює перспективи імплементації територій ОТГ у систему адміністративно-територіального устрою України, а також внесення змін до цієї системи у випадках виходу із складу об'єднаної територіальної громади чи її трансформації. Внесення змін до цього Закону аргументувалося саме необхідністю запровадження системного підходу до формування і реалізації державної регіональної політики з використанням оновленого інструментарію її здійснення, зокрема територіально орієнтованого і безпекового підходів. Однак у переліку законодавства з питань державної регіональної політики (ст. 5 Закону України «Про засади державної регіональної політики») дотепер не значаться Закони України «Про співробітництво територіальних громад»¹⁸ і «Про добровільне об'єднання територіальних громад»¹⁹.

Підкреслимо, що формування нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики з урахуванням документів Ради Європи і Європейського Союзу, відповідно до ст. 6 Закону України «Про засади державної регіональної політики»²⁰, визначено окремим напрямом цієї політики. Главою 5 розділу V Угоди про асоціацію між Украї-

¹⁵ Єдиний державний реєстр судових рішень: справа № 640/14698/20. № рішення 107036461. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107036461> (дата звернення: 10.05.2023).

¹⁶ Про затвердження Кодифікатора адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 290 (із змінами) від 26.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0290914-20#Text>

¹⁷ Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 5.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

¹⁸ Про співробітництво територіальних громад. Закон України № 1508-VII від 17.06.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>

¹⁹ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України № 157-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

²⁰ Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

ною та ЄС²¹ обумовлено, що національна статистична система має ґрунтуватися на фундаментальних принципах ООН щодо офіційної статистики з урахуванням *acquis* ЄС у сфері статистики, зокрема Кодексу норм європейської статистики, з метою гармонізації національної статистичної системи з європейськими нормами і стандартами. Відповідно до європейського правового регламентування, для забезпечення можливості збирання, складання й поширення європейської статистики на різних територіальних рівнях ЄС у кожній країні-члені створено територіальні одиниці, які відповідають загальній класифікації територіальних одиниць для статистики (*Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes — NUTS*), затвердженій Регламентом Європейського Парламенту і Ради²². Розмір адміністративних одиниць для конкретного рівня NUTS у державі-члені повинен перебувати в межах порогів чисельності населення, що чітко регламентовано.

Проте в Україні дотепер не передбачено законодавчого впровадження європейської класифікації NUTS з виокремленням місцевих адміністративних одиниць (LAU) на рівні NUTS-3; упровадження європейських підходів до типологізації територій; не розроблено системи критеріїв віднесення територій (громад, регіонів) до певного функціонального типу. Все це не дозволяє імплементувати кращі взірці європейського інструментарію регулювання регіонального розвитку.

У новостворених об'єднаних районах параметри чисельності населення не повністю гармонізовано з пороговими значеннями середнього розміру адміністративних одиниць за чисельністю населення рівня NUTS-3 [7, с. 52—53]. Наприклад, чисельність населення у Львівському, Донецькому, Одеському чи Харківському районах суттєво перевищує максимальний пороговий показник (800 тис. осіб) для рівня NUTS-3. Водночас найменшими сформовано Щастинський і Сватівський райони Луганської області з чисельністю населення в них, відповідно, 81,2 тис. і 82,5 тис. осіб, що є майже вдвічі меншим від мінімального порогового значення для рівня NUTS-3. Прикметною також є перманентність контроверзи типологій функціональних типів територій у чинних правових актах держави (табл. 1).

Базовим компонентом співпраці в рамках Європейської політики добросусідства є *смайт-спеціалізація*. Ця концепція територіального розвитку широко впроваджується європейськими країнами протягом останнього десятиліття задля досягнення таких цілей регіональної політики, як згуртування, стимулювання місцевого економічного розвитку з акцентом на унікальний ендегенний потенціал громад і регіонів.

---

²¹ Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Закон України № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>

²² Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS). Access current version (13/11/2019). *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02003R1059-20180118> (дата звернення: 11.05.2023).

Таблиця 1. Контент типології функціональних типів територій у законодавчих актах України

Типологія, виокремлена Генеральною схемою планування території України	Типологія, визначена засадами державної регіональної політики	Типологія, імплементована Державною стратегією регіонального розвитку на 2021—2027 роки
<p>Території з інтенсивною, переважно промисловою, міською житловою і цивільною забудовою (зона урбанізації)</p> <p>Території переважно агропромислового виробництва і сільської забудови (зона сільськогосподарства)</p> <p>Території і об'єкти природно-заповідного фонду, ліси, водно-болотні угіддя, землі водного фонду, рекреаційного й оздоровчого призначення, інші природні території, важливі для збереження біологічного і ландшафтного різноманіття (зона національної екологічної мережі)</p> <p>Території (зона) радіаційного забруднення, у тому числі відчуження й обов'язкового відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю</p>	<p>Території відновлення</p> <p>Регіональні полюси зростання</p> <p>Території з особливими умовами для розвитку</p> <p>Території сталого розвитку</p>	<p>Прикордонні регіони</p> <p>Прикордонні території у несприятливих умовах</p> <p>Монофункціональні міста</p> <p>Сільські території у несприятливих умовах</p> <p>Агломерації</p> <p>Гірські території Українських Карпат</p> <p>Природоохоронні території і об'єкти</p> <p>Тимчасово окуповані території України</p> <p>Макрорегіон «Азов — Чорне море»</p> <p>Великі міста</p> <p>Середні міста</p> <p>Малі міста</p> <p>Зони впливу міжнародних транспортних коридорів</p>

Джерело: складено авторами за: Про Генеральну схему планування території України. Закон України № 3059-III (із змінами) від 07.02.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>; Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>; Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 05.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

З позиції підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України Державною стратегією регіонального розвитку на 2021—2027 роки²³ намічено забезпечити приєднання всіх регіонів України до Європейської платформи смарт-спеціалізації (S3 Platform) з метою відкриття доступу до інструментів цієї платформи. Національною економічною стратегією на період до 2030 року²⁴ заплановано включення напряму підтримки розвитку регіональної смарт-спеціалізації до оновленої Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Проте чинним Законом України «Про засади державної регіональної політики»²⁵ дотепер не регламентовано впровадження європейської методології смарт-спеціалізації, що посилює складність цієї проблеми. Так, в Україні:

- не встановлено жодної законодавчої вимоги щодо визначення на засадах смарт-спеціалізації власне окремих пріоритетів, цілей чи завдань Державної стратегії регіонального розвитку; жодним законодавчим актом не регламентовано обов'язок органів виконавчої влади і місцевого управління виступати ініціаторами й активними учасниками реалізації наукової та інноваційної політики на основі смарт-спеціалізації;

- не поєднано визначені відповідним Законом України²⁶ напрями державної регіональної політики з реалізацією Стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на 2011—2023 роки, встановлених ст. 4 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»²⁷;

- відсутній завершений інституційно-правовий механізм верифікації регіональних стратегій на відповідність положенням Державній стратегії регіонального розвитку, які є документами державного планування й повинні розроблятися з урахуванням вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»²⁸;

- не регламентовано жодним документом держави механізм розробки і затвердження стратегій розвитку територіальних громад на засадах смарт-спеціалізації.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель»²⁹ імплементовано кон-

---

²³ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 05.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

²⁴ Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України № 179 (із змінами) від 03.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>

²⁵ Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

²⁶ Там само.

²⁷ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України № 3715-VI від 08.09.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

²⁸ Про стратегічну екологічну оцінку. Закон України № 2354-VIII від 09.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>

²⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель. Закон України № 711-IX (із змінами) від 17.06.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>

цепцію інтегрованого розвитку території територіальної громади як документ стратегічного планування, що визначає довгострокові, міждисциплінарні, просторові та соціально-економічні пріоритети розвитку території громади. Проте в оновленому Законі України «Про засади державної регіональної політики»³⁰ цю концепцію не віднесено до документів стратегічного планування державної регіональної політики. Жодним актом законодавства України не передбачено розроблення національної концепції просторового розвитку. Прикметно, що реалізація таких концепцій є поширеною практикою в Європейському Союзі щодо впровадження Керівних принципів сталого просторового розвитку європейського континенту. Прикладом може бути польська Концепція національного просторового розвитку до 2030 р. (KPZK 2030)³¹.

Державну регіональну політику в преамбулі Закону України «Про засади державної регіональної політики»³² зафіксовано як складову частину внутрішньої політики України. Це вказує на необхідність узгодження засад державної регіональної політики із засадами внутрішньої політики, визначеними чинним Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»³³. Так, відповідно до ст. 1 цього Закону, засади внутрішньої і зовнішньої політики визначають *принципи і пріоритети* державної політики у відповідних сферах, зокрема: розбудови державності — ст. 3; розвитку місцевого самоврядування і стимулювання розвитку регіонів — ст. 4; формування інститутів громадянського суспільства — ст. 5; національної безпеки і оборони — ст. 6; економічної сфери — ст. 7; соціальної сфери — ст. 8; екологічної сфери і сфери техногенної безпеки — ст. 9; гуманітарної сфери — ст. 10. Отже, очевидно є необхідність систематизації принципів і пріоритетів державної регіональної політики у відповідних сферах згідно з положеннями даного Закону України.

Проте внаслідок прийняття іншого Закону України³⁴ у ст. 6 Закону України «Про засади державної регіональної політики» замість терміна «пріоритети державної регіональної політики» імплементовано термін «напрями державної регіональної політики». При цьому згуртованість держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому і просторовому вимірах одночасно тлумачиться як прин-

³⁰ Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

³¹ Konceptja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Wydawnictwo “Monitor Polski” Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa, 2012. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20120000252/O/M20120252-1.pdf>

³² Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

³³ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України № 2411-VI від 01.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

³⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. Закон України № 2389-IX від 09.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#n41>

цип державної регіональної політики (п. 7 ст. 3) і як окремий напрям цієї політики (п. 3 ст. 6). Утім жодного критерію чи показника в контексті досягнення такої згуртованості, а також реалізації інших напрямів державної регіональної політики не визначено.

Варто згадати, що лідери країн Євросоюзу на соціальному саміті в Порту підтвердили три основні цілі, визначені Єврокомісією (ЄК) у плані дій з соціальних прав на період до 2030 року³⁵, зокрема:

- 78 % громадян ЄС віком від 20 до 64 років повинні мати роботу;
- не менше 60 % усіх дорослих повинні щороку брати участь у заходах безперервного навчання;
- кількість людей, що перебувають під загрозою бідності або соціальної ізоляції, має бути скорочена, як мінімум, на 15 млн, серед них не менше 5 млн дітей.

Вагомим інструментом упровадження відповідних змін у нових умовах постає План дій Ради Європи для України на 2023—2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова»³⁶, що також передбачає підтримку програми реформ у рамках європейської перспективи України з тим, щоб поєднати європейську перспективу і процес відновлення України і, відповідно до рішення Європейської Ради від 23 червня 2022 р., надати їй статусу кандидата в ЄС, а також зобов'язань, узятих на Міжнародній конференції з питань відновлення України в Лугано (Швейцарія) 4—5 липня 2022 р. Підкреслимо, що за результатами конференції представниками понад 40 країн і близько 20 міжнародних організацій схвалено Декларацію Лугано, у якій сформульовано Керівні принципи процесу відновлення України — «принципи Лугано»³⁷, які, на нашу думку, акумулюють європейські критерії і методи сталого розвитку держави та її регіонів на довгостроковий повоєнний період. З огляду ж на змістовність, чіткість і невідворотність дотримання, цей документ є релевантною основою для належної конкретизації принципів державної регіональної політики в Україні (табл. 2).

У даному контексті також варто врахувати презентовану на 48-му Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) нову систему оцінювання економічного розвитку країн та їх рейтингів — за індексом інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index — IDI)³⁸, який визнано релевантнішим, ніж показник ВВП на душу населення. Індекс ін-

---

³⁵ Європейський соціальний саміт у Порту визначив головні цілі ЄС до 2030 року. *Interfax Україна*. 2021. 08 трав. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/742660.html> (дата звернення: 15.05.2023).

³⁶ План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» 2023—2026. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>

³⁷ Outcome Document of the Ukraine Recovery Conference URC2022 «Lugano Declaration». Lugano, 4-5 July, 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/URC_Declaration_v21.pdf

³⁸ The Inclusive Development Index 2018. Summary and Data Highlights. World Economic Forum. Committed to improving the state of the world. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf

Таблиця 2. Компаративний огляд Керівних принципів процесу відновлення України («принципів Луганю») і принципів державної регіональної політики

Керівні принципи процесу відновлення України («принципи Луганю»)	Принципи державної регіональної політики
<p><i>Партнерство</i> — процес відновлення очолює й спрямовує Україна, і він здійснюється в співпраці з її міжнародними партнерами. Зусилля з відновлення повинні базуватися на надійному і безперервному оцінюванні потреб, узгоджених пріоритетах, спільному плануванні результатів, підзвітності фінансових потоків та ефективній координації</p> <p><i>Спрямованість на реформи</i> — процес відновлення повинен сприяти прискоренню, поглибленню, розширенню і досягненню зусиль України щодо впровадження реформ та їх стійкості відповідно до європейського шляху України</p> <p><i>Прозорість, підзвітність, верховенство права</i> — процес відновлення повинен бути прозорим і підзвітним українському народу. Слід систематично зміцнювати верховенство права і викоринювати корупцію. Усі види фінансування потреб відновлення мають бути чесними і прозорими</p> <p><i>Демократична участь</i> — процес відновлення має бути зусиллям усього суспільства і ґрунтуватися на демократичній</p>	<p><i>Співробітництво</i> — узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування й реалізації державної регіональної політики</p> <p><i>Координація</i> — взаємозв'язок і узгодженість довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному і місцевому рівнях</p> <p><i>Історична спадкоємність</i> — урахування і збереження позитивних надбань попереднього розвитку регіонів</p> <p><i>Об'єктивність</i> — розроблення всіх документів, що визначають державну регіональну політику, на основі показників, яких реально досягти і можливо оцінити</p> <p><i>Згуртованість</i> — забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної єдності України</p> <p><i>Законність</i> — відповідність Конституції і законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України</p> <p><i>Паритетність</i> — забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів державної регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку</p> <p><i>Відкритість</i> — забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є в розпорядженні органів</p>

<p>участі населення, включно з внутрішньо переміщеними особами і тими, хто повертається з-за кордону, на місцевому самоврядуванні та ефективній децентралізації</p> <p><i>Залучення багатьох стейкхолдерів</i> — процес відновлення має сприяти співпраці між національними і міжнародними суб'єктами, які включають також представників привагного сектору, громадського суспільства, наукових кіл і місцевих органів влади</p> <p><i>Гендерна рівність та інклюзія</i> — процес відновлення має бути інклюзивним і забезпечувати гендерну рівність і повагу до прав людини, включно з економічними, соціальними і культурними правами. Відновлення має принести користь кожному, і ніхто з членів суспільства не повинен залишитись осторонь. Потрібно зменшити нерівність</p> <p><i>Сталий розвиток</i> — процес відновлення має забезпечити стійку відбудову України відповідно до Порядку денного сталого розвитку до 2030 року і Паризької угоди через інтеграцію соціальних, економічних і екологічних аспектів, включно із «зеленим переходом»</p>	<p>державної влади, влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування</p> <p><i>Субсидіарність</i> — реалізація владних повноважень на найнижчому рівні управління, на якому це є найбільш ефективним</p> <p><i>Рівні права й можливість жінок і чоловіків</i> — відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі, забезпечення рівних умов для реалізації прав жінок і чоловіків</p> <p><i>Інклюзивність</i> — дотримання інтересів осіб з особливими потребами шляхом урахування при формуванні й реалізації державної регіональної політики спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації такими особами їхніх прав і основоположних свобод</p> <p><i>Етнокультурний розвиток</i> — відродження етнічної самосвідомості, збереження духовної і матеріальної культури етносів, сприяння розвитку їхньої етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності</p> <p><i>Сталий розвиток</i> — розвиток суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь</p> <p><i>Інтегрований розвиток</i> — поєднання галузевого і територіального підходів для розвитку територіальної громади і / або регіону, що забезпечує соціально-економічний і культурний розвиток території</p>
--	--

Джерело: складено авторами за: Outcome Document of the Ukraine Recovery Conference URC2022 «Lugano Declaration». Lugano, 4-5 July, 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/URC_Declaration_v21.pdf; Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

клюдзивного розвитку, концепцію якого було розроблено ОЕСР ще у 2012 р., є розширеною оцінкою соціально-економічного розвитку, яка враховує 12 показників, об'єднаних у три групи:

- зростання і розвиток (ВВП на душу населення, продуктивність праці, здорова тривалість життя, зайнятість);
- інклюдзивність (нерівність доходів, рівень бідності, нерівність багатства, медіанний дохід (за паритетом купівельної спроможності) на душу населення);
- рівність між поколіннями і стійкість (чисті заощадження, викиди CO₂ на одиницю ВВП, державний борг, відношення населення працездатного віку до непрацездатного).

На нашу думку, методологію індексу інклюдзивного розвитку доцільно імплементувати саме Законом України «Про засади державної регіональної політики» і активно використовувати для моніторингу й оцінювання реалізації державної регіональної політики, позаяк при оновленні цього документа з його тексту виключено індекс регіонального людського розвитку, який слугував інтегрованим показником державної регіональної політики щодо оцінки територіальної диференціації на регіональному рівні.

Важливо, що положеннями ст. 13 оновленого Закону України «Про засади державної регіональної політики»³⁹ виокремлено повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики (ч. 1 ст. 13) і повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну регіональну політику (ч. 2 ст. 13). Крім того, ч. 3 ст. 13 цього Закону встановлено, що повноваження у сфері державної регіональної політики інших центральних органів виконавчої влади визначаються Конституцією України. Проте з 17 травня 2023 р. Кабінет Міністрів України визначив Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінінфраструктури) головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що **забезпечує формування і реалізує державну регіональну політику**⁴⁰, здійснює координацію діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо формування і реалізації цієї політики. Однак це не вирішило питання відсутності ідентифікації повноважень інших центральних органів виконавчої влади щодо регулювання регіонального розвитку, а неузгодженість діяльності органів виконавчої влади різних рівнів у сфері державної регіональної політики обумовлює ризик стагнації у цій сфері.

Таким чином, для забезпечення формування дієвої взаємопов'язаної системи планування функціонально-просторового розвитку держави,

³⁹ Про засади державної регіональної політики. Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

⁴⁰ Про внесення зміни до пункту 1 Положення про Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Постанова Кабінету Міністрів України № 40 від 17.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-2023-%D0%BF#Text>

регіонів і ТГ доцільно внести системні зміни до Закону України «Про засади державної регіональної політики», наприклад:

- ч. 1 ст. 7 викласти в такій редакції: «Державна регіональна політика здійснюється з урахуванням напрямів державної регіональної політики, визначених цим Законом, відповідно до Національної концепції просторового розвитку, регіональних концепцій просторового розвитку, концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, які є основою системи взаємопов'язаних документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики. Національна концепція просторового розвитку, регіональні концепції просторового розвитку, концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади є документами стратегічного планування, що розробляються і визначають довгострокові, міждисциплінарні, просторові й соціально-економічні пріоритети збалансованого розвитку відповідної території у порядку, визначеному законом.»;

- ч. 6 ст. 7 доповнити реченням такого змісту: «Розроблення документів щодо відновлення і розвитку регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, здійснюється з урахуванням Національної концепції просторового розвитку, регіональних концепцій просторового розвитку, концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, документів державного прогнозування і державного планування, визначених законодавством.»;

- ст. 23 доповнити ч. 6 такого змісту: «Моніторинг державної регіональної політики здійснюється з урахуванням розширеної оцінки соціально-економічного розвитку — індексу інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index — IDI).»

З огляду на невідворотність забезпечення збалансованості функціонально-просторового регіонального розвитку важливо здійснити законодавче врегулювання:

- узгодження засад державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України з Керівними принципами процесу відновлення України — «принципами Лугано» і Керівними принципами сталого просторового розвитку європейського континенту;

- впровадження класифікації територіальних одиниць для статистики NUTS і європейської методології щодо територіальних типологій, включаючи регламентацію функціональних типів територій, критерії їх виокремлення, ідентифікації та стимулювання розвитку;

- імплементації інноваційної моделі функціонально-просторового розвитку території на основі смарт-спеціалізації як стратегічно визначеної, вертикально інтегрованої, інституційно впорядкованої моделі збалансованого регіонального розвитку в контексті оптимізації інноваційного використання потенціалу конкретної території;

- упровадження механізму формування документації з просторового планування в режимі геоінформаційної платформи «Планування просторового розвитку» як інтегрованого й орієнтованого на місця уні-

кального інструменту політики функціонально-просторового розвитку території і трансформації соціально-економічного середовища з урахуванням Європейського зеленого курсу;

- ідентифікації на місцевості й у системі Державного земельного кадастру меж новостворених районів, об'єднаних територіальних громад і населених пунктів, що віднесені до юрисдикції цих громад. Проведення в їх межах суцільної інвентаризації земельних і майнових активів, їх реєстрація в Державному земельному кадастрі й / або Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно;

- ідентифікації у державній статистичній і податковій звітності результатів економічної діяльності суб'єктів господарювання за місцем її здійснення в межах конкретної земельної ділянки, зареєстрованої у Державному земельному кадастрі відповідно до виду її цільового призначення.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах державна регіональна політика постає основним інструментом забезпечення збалансованого регіонального розвитку на основі оптимізації функціонально-просторових змін. Практика формування і реалізації державної регіональної політики, стан моніторингу та оцінки її результативності з урахуванням теперішніх децентралізаційних перетворень свідчать про наявність проблем, що потребують розв'язання на законодавчому рівні. До основних напрямів формування дієвої взаємопов'язаної системи планування функціонально-просторового розвитку держави, регіонів і територіальних громад, на нашу думку, належать:

- узгодження засад державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України з Керівними принципами процесу відновлення України («принципами Лугано») і Керівними принципами сталого просторового розвитку європейського континенту;

- імплементація Національної концепції просторового розвитку, регіональних концепцій просторового розвитку, концепції інтегрованого розвитку території ТГ як документів, що визначають довгострокові, міждисциплінарні, просторові й соціально-економічні пріоритети збалансованого розвитку відповідної території, є основою системи взаємопов'язаних документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики;

- упровадження інноваційної моделі функціонально-просторового розвитку території на основі смарт-спеціалізації як стратегічно визначеної, вертикально інтегрованої, інституційно впорядкованої моделі збалансованого регіонального розвитку в контексті оптимізації інноваційного використання потенціалу конкретної території;

- імплементація класифікації територіальних одиниць для статистики (NUTS), затвердженої Регламентом Європейського Парламенту і Ради та європейської методології щодо територіальних типологій;

- упровадження механізму формування документації з просторового планування в режимі геоінформаційної платформи «Планування просторового розвитку» як інтегрованого й орієнтованого на місця унікального інструменту політики функціонально-просторового розвитку території і трансформації соціально-економічного середовища з урахуванням Європейського зеленого курсу;
- ідентифікація на місцевості й у системі Державного земельного кадастру меж новостворених районів, об'єднаних територіальних громад і населених пунктів, що віднесені до юрисдикції цих громад; проведення суцільної інвентаризації земельних і майнових активів, їх реєстрації і обліку як основи розвитку громад;
- ідентифікація в державній статистичній і податковій звітності результатів економічної діяльності суб'єктів господарювання за місцем її здійснення в межах конкретної земельної ділянки;
- моніторинг державної регіональної політики з урахуванням розширеної оцінки соціально-економічного розвитку — індексу інклюзивного розвитку.

Запровадження цих заходів створить підґрунтя для належного правового врегулювання в актах законодавства України концепту цілеспрямованої трансформації і впорядкування соціально-економічного простору з позиції структурно-функціонального взаємозв'язку природних і соціально-економічних процесів, а також позитивно вплине на якість державної регіональної політики. Детермінантою збалансованості й стабільності державної регіональної політики є регламентація регуляторних аспектів цієї політики виключно законами держави без жодного перенесення на підзаконний рівень, що відповідатиме загальноновизнаному принципу верховенства права, визначеного Конституцією України і підтримуваного Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, адекватній правовій імплементації європейських засад інтегрованого просторового розвитку; сприятиме ефективному функціонуванню місцевого самоврядування як дієвого інструменту сталого розвитку держави.

Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Трансформація моделі просторового розвитку України» (№ державної реєстрації 0122U002055).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Руденко Л., Лісовський С., Маруняк Є. Дилеми регіонального розвитку в Україні. *Український географічний журнал*. 2020. № 3 (111). С. 36—45. <https://doi.org/10.15407/ugz2020.03.036>
2. Олексюк Г.В., Куйбіда С.В., Лисяк Н.М., Попадинець Н.М. Організація планування розвитку територій у контексті децентралізації державного управління: поєднання інтегрованих, просторових та економічних підходів. *Економіка України*. 2021. № 11. С. 23—38. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.11.023>
3. Снігова О.Ю. Просторовий вимір інклюзивності в умовах становлення «нової» регіональної політики. *Український географічний журнал*. 2020. № 2. С. 38—44. <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.038>

4. Бузун О. Концепт інтегрованого розвитку самоврядних територій. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 4. С. 159—165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_4_25
5. Матвієнко Р.О. Механізм формування категорії «простір». *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 6 (144). С. 17—20.
6. Корецька Н.І. Удосконалення територіальної організації банківської системи регіонів України. Дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05. Луцький національний технічний університет, 2009. 279 с.
7. Сторонянська І.З., Залуцький І.Р. Методичні підходи до виокремлення та ідентифікації сільських територій (у контексті імплементації європейського досвіду). *Економіка України*. 2020. № 11. С. 41—59. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.11.041>

Надійшла 22.06.2023

Прорецензована 07.07.2023

Доопрацьована 24.08.2023

Підписана до друку 29.08.2023

REFERENCES

1. Rudenko L., Lisovskyi S., Maruniak Eu. Dilemmas of regional development in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*, 2020, No. 3 (111), pp. 36-45. <https://doi.org/10.15407/ugz2020.03.036> [in Ukrainian].
2. Oleksyuk H., Kuibida S., Lysyak N., Popadynets N. Organization of territorial development planning in the context of decentralization of public administration: combination of integrated, spatial and economic approaches. *Economy of Ukraine*, 2021, No. 11, pp. 23-38. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.11.023> [in Ukrainian].
3. Snigova O.Yu. The spatial dimension of inclusivity under conditions of “new” regional policy formation. *Ukrainian Geographical Journal*, 2020, No. 2, pp. 38-44. <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.038> [in Ukrainian].
4. Buzun O. Concept of integrated development of self-governing territories. *Public administration and local government*, 2018, Vol. 4, pp. 159-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_4_25 [in Ukrainian].
5. Matviyenko R.O. Formation mechanism for the category “space”. *Actual problems of economics*, 2013, No. 6 (144), pp. 17-20 [in Ukrainian].
6. Koretska N.I. Improvement of territorial organization of the banking system of regions of Ukraine. PhD Thesis (Econ.). Lutsk National Technical University, 2009 [in Ukrainian].
7. Storonyanska I, Zalutskyy I. Methodical approaches to distinguishing and identifying rural areas (in the context of the implementation of European experience). *Economy of Ukraine*, 2020, No. 11, pp. 41-59. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.11.041> [in Ukrainian].

Received on June 22, 2023

Reviewed on July 7, 2023

Revised on August 24, 2023

Signed for printing on August 29, 2023

Iryna Storonyanska, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Deputy Director for Scientific Work
Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine
4, Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine

Ivan Zalutskyi, PhD (Econ.), Associate Professor,
Senior Research Fellow of the Department of Spatial Development
Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine
4, Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine

DETERMINATION OF REGIONAL POLICY PRINCIPLES
IN THE CONTEXT OF CURRENT SPATIAL
DEVELOPMENT CHALLENGES IN UKRAINE

The problem of formulating the regional policy principles in Ukraine is considered in the context of current spatial development challenges, the use of territorially oriented and security approaches. The problem areas in the regulatory and legal mechanism of state regional policy have been identified, namely: the regulation of the regulatory aspects of state regional policy exclusively by law and the implementation of European instruments in the field of regional development; implementation of territorial communities' territories into the national system of administrative and territorial organization; unification of typologies for the functional types of territories in current legal acts of the state; effective coordination and integration of various policies in the field of regional development.

Proposals have been developed for a set of legislative changes in the context of forming an efficient interlinked planning system for the functional and spatial development of the state, regions, and territorial communities, which provide for: harmonizing the principles of state regional policy as a component of Ukraine's internal policy with the Guiding Principles for the Recovery Process in Ukraine (the Lugano Principles) and the Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent; implementation of national spatial development conception, regional spatial development conceptions, integrated development conception for territorial community's territory as documents that determine the long-term, interdisciplinary, spatial and socio-economic priorities of the balanced development of corresponding territory and are the basis of the system of interlinked strategic planning documents and the implementation of state regional policy; implementation of an innovative smart specialization-based model of functional and spatial development of the territory; implementation of mechanism for creating spatial planning documentation via the geo-informational platform Spatial Development Planning as an integrated and site-oriented unique policy tool for functional and spatial development of the territory and transformation of the socio-economic environment taking into account the European Green Deal.

Keywords: *spatial development; spatial development challenges; determination of state regional policy principles.*